

АНОТАЦІЯ

Петрикіна А.С. Формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. – Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Київ, 2022.

У дисертації вперше науково обґрунтовано теоретико-методичні засади формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору та використання музейної педагогіки у цьому процесі. Виокремлено інтегральний потенціал поняття «творча активність особистості» (проявляється у високому рівні ініціативності, що характеризується зосередженістю на процесі втілення внутрішньої цілі у принципово нових: об'єктивних та суб'єктивних або вдосконалених значущих утвореннях), що стало конструктором у контексті наукового дослідження.

Окреслено зв'язок ефективності реалізації фаз формування творчої активності з сенситивними віковими періодами. З огляду на твердження, що фаза «спеціалізованої творчості», яка відповідає за формування творчих здібностей у відповідній сфері людської діяльності та забезпечує перехід до творчості оригінальної, припадає на час навчання школярів у 5–8 класах, у дослідженні уточнено особливості особистісного розвитку цієї категорії учнів у зазначений віковий період у контексті формування їх творчої активності. Визнаючи обґрунтований факт, що порушення зорових функцій можуть негативно впливати на розвиток і формування особистісних якостей школярів, їхньої емоційно-вольової регуляції, знижувати їх активність, ключовим визначено твердження, що поведінкові відхилення в онтогенезі осіб із порушеннями зору вторинні, отже підлягають корекції. Це дало підстави для подальшого вивчення окресленої проблеми.

Розроблено критеріальну базу дослідження стану сформованості творчої активності, її структурну модель, де кожній складовій частині творчої активності відповідає певний критерій (складовій частині «*person*» – ресурсний критерій, складовій частині «*process*» – мотиваційний критерій, «*product*» – діяльнісно-поведінковий критерій, «*environment*» – синергетичний). Окреслено організаційно-методичні підходи до проведення констатувального етапу дослідження та, з опорою на структурну модель творчої активності, розроблено діагностичний комплекс, виявлення стану сформованості творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору, який становить п'ять методик і охоплює дослідження чотирьох складових частин творчої активності: «*person*», «*process*», «*product*» та «*environment*».

Всього в експериментальному дослідженні взяли участь 68 учнів із порушеннями зору, з них 38 респондентів 10–12 років і 30 респондентів 13–15 років; та 43 їх однолітків без порушень зору: 14 респондентів 10–12 років і 29 респондентів 13–15 років. Окрім того, було залучено 19 педагогів (10 – із загальноосвітніх шкіл та 9 – зі спеціальних загальноосвітніх шкіл), які працюють класними керівниками учнів 5–8 класів із порушеннями зору та без них, які стали респондентами нашого дослідження. З огляду на загальновідоме твердження, що приблизно в 12 років починають з'являтися вагомні особистісні новоутворення як-от: здатність оперувати абстрактними поняттями, аналізувати наслідки роботи та робити відповідні висновки, внутрішній план дій тощо, в експериментальних групах, до складу яких увійшли учні 5–8 класів із порушеннями зору (ЕГ1) та без них (ЕГ2), було виокремлено по дві підгрупи: ЕГ1 (I) для учнів 5–6 класів (10–12 років) та ЕГ1 (II) для учнів 7–8 класів (13–15 років) з порушеннями зору; ЕГ2 (I) та ЕГ2 (II) відповідно, без порушень зору.

За допомогою розробленого діагностичного комплексу визначено особливості стану сформованості складових частин творчої активності учнів 5–8 класів із порушенням зору, що полягають у низькому рівні потенційної здатності до творчості більш ніж половини респондентів (складова частина

«person»); утримання зниженого рівня сформованості вольової саморегуляції (складова частина «process»); превалювання типу поведінкової активності «Тип – Б», що характеризується м'якістю характеру, тактичним підходом до справ, розважливістю в прийнятті рішень (складова частина «product»); низькому рівні прояву креативності (складова частина «environment»). Також, унаслідок діагностики складової частини «environment», серед учнів 5–8 класів із порушеннями зору було виявлено переважне поширення високого та низького рівнів емоційного відгуку.

Отже, констатувальний етап дослідження засвідчив, що в учнів 5–8 класів із порушеннями зору становлення та розвиток складових частин творчої активності («person», «process», «product» та «environment») відбувається специфічно й нерівномірно внаслідок своєрідності функціонування всіх психосоціальних процесів в умовах дизонтогенезу. Відповідно до отриманих результатів, значимої відмінності між учнями 10–12 років (5–6 класи) та 13–15 років (7–8 класи) виявлено не було. Загалом спостерігалися кращі результати в учнів 7–8 класів, проте у них виокремилася негативна динаміка показників вольової саморегуляції (на противагу результатам їх однолітків без порушень зору).

На основі визначених критеріїв та показників, охарактеризовано рівні сформованості творчої активності: низький, знижений, середній, підвищений та високий. Результати діагностики засвідчили, що третина учнів 5–6 класів та трохи більше третини учнів 7–8 класів показали знижений рівень, а також майже третина учнів обох експериментальних вікових підгруп проявили низький рівень сформованості творчої активності.

З огляду на множину фактів, було обґрунтовано припущення про необхідність розгляду нових сфер та осередків, які б мали відповідний потенціал для формування особистісних якостей учнів із порушеннями зору. Визнаючи вагу інтегрованого пізнання в сучасній науці та освітньому процесі зокрема, враховуючи актуальність сучасної стратегії індивідуалізації освітнього процесу водночас із поширеними підходами сучасного

музеєзнавства, було визнано доцільним зосередитися на дослідженні музейної педагогіки та діяльності музею закладу загальної середньої освіти зокрема.

Реалізовано компаративний аналіз поняття «музейна педагогіка» (*міждисциплінарна галузь знань, яка є шляхом до отримання неформальної освіти; покликана не лише передати інформацію та сформувати знання, а розвинути активну особистісну позицію відвідувача на шляху емоційного, чуттєвого, творчого та динамічного пізнання музейних колекцій*) за матеріалами наукових джерел декількох країн світу, як-от: США, Індії, Великої Британії, Швеції, Франції, Італії, Чехії, Польщі; уточнено та поглиблено сучасний зміст ключових понять, що окреслюють категоріальний апарат музейної педагогіки: «культурно-освітній процес у музеї» (*динамічна система компонентів, спрямованих на формування системного, асоціативного мислення, естетичного смаку, емпатії; розвитку навичок декоративно-ужиткового, технічного спрямування, активізації творчого потенціалу та творчої активності*) й «музейне середовище» (*складне утворення, у складі якого такі компоненти: простір навколо музею; будівля/приміщення, де розташоване зібрання; власне експозиція, фонди та медійний простір музею*).

Розроблено науково-обґрунтовану й експериментально-перевірену педагогічну технологію формування творчої активності цієї категорії учнів засобами музейної педагогіки, що має чітку структуру й компоненти, як-от: *модель формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки; музейно-педагогічна програма формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки та алгоритм її реалізації; методичні рекомендації для педагогічних працівників музеїв закладів освіти з питань формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки*.

Змістовий компонент розробленої моделі охоплював: діагностичну складову (діагностичний комплекс), концептуальну складову (мета, завдання, основні принципи, підходи й умови), технологічну складову (зміст та інструментарій освітнього процесу); водночас, процесуальний компонент – алгоритм реалізації музейно-педагогічної програми формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки.

Розроблена та експериментально апробована педагогічна технологія базувалася на позиціях особистісно-орієнтованого, діяльнісного, системного, аксіологічного та середовищного підходів; принципах індивідуалізації, освітнього процесу, активності, проблемності, культурологічного спрямування, фасилітації, діалогічності та креативності, де особистість з її потенційними можливостями та особливою організацією психологічної діяльності є в центрі педагогічного впливу. Вона передбачала алгоритм формування творчої активності, що визначав зміст і визначені види діяльності як учнівського колективу, так і педагога в межах чотирьох модулів (пропедевтично-ресурсний, мотиваційно-цільовий, діяльнісно-поведінковий, синергетичний), які відповідали складовим частинам творчої активності.

Аналіз результатів експериментальної роботи підтвердив ефективність розробленої педагогічної технології формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки. Результати формувального експерименту, отримані після реалізації освітньої роботи, продемонстрували наявність якісних та кількісних змін у сформованості творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору.

Узагальнений аналіз рівнів сформованості творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору до формувального експерименту та після свідчить про те, що більшість школярів цієї категорії показали позитивну динаміку розвитку. Значно знизилася кількість учнів із низьким (із 27,8% до 3,61%) та зі зниженим рівнем (із 30,38% до 11,98%) сформованості творчої активності, водночас кількість учнів із середнім рівнем зросла більш ніж

удвічі (з 24,88% до 53,43%) так само, як і кількість учнів із підвищеним рівнем (із 12,9% до 26,13%). Незначною виявилася різниця між кількістю учнів із високим рівнем сформованості творчої активності до та після формувального експерименту (з 4,04% до 4,85%), проте динаміка все ж позитивна.

Практичне значення одержаних результатів аргументоване розробленням і впровадженням у освітній процес діагностичного комплексу вивчення стану сформованості творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору, який може використовуватися як складова комплексного обстеження особистісного розвитку цієї категорії школярів; розробленням педагогічної технології формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору з огляду на виявлені їх особистісні особливості; створенням методичних рекомендацій з реалізації процесу формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору, що сприятимуть оптимізації їхнього подальшого виховання, а також методичного забезпечення з адаптації культурних об'єктів до потреб людей із інвалідністю за зором.

Матеріали дослідження можуть бути використані в системі підготовки й перепідготовки спеціальних педагогів та асистентів вчителів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням, педагогів спеціальних закладів загальної середньої освіти, працівників закладів позашкільної освіти й закладів культури; під час вдосконалення існуючих і розробки нових навчальних програм та посібників із комплексної реабілітації й інклюзії осіб із порушеннями зору в освітній і загальнокультурний простір.

Ключові слова: творча активність особистості, учні 5–8 класів із порушеннями зору, музейна педагогіка, культурно-освітній процес, музей закладу освіти.

ABSTRACT

Petrykina A.S. Creative activity formation of 5–8 grades students with visual impairments by means of museum pedagogy. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 016 Special Education. – Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 2022.

In the thesis theoretical and methodical bases of creative activity formation of 5–8 grades students with visual impairments and use of museum pedagogy in this process have been scientifically substantiated for the first time. The integral potential of the «personal creative activity» concept (manifested in a high level of initiative, characterized by a focus on the implementation of internal goals in fundamentally new: objective and subjective or improved significant formations), which became a construct in the context of the scientific research.

Effectiveness of creative activity phases is linked to sensory age periods. Considering the statement that the phase of «specialized creativity», which is responsible for the formation of creative abilities in the definite sphere of human activity and ensures the transition to original creativity, is necessary during the students studying in 5–8 grades, the study clarifies personal development of this category of students during this period in the context of their creative activity development. Recognizing the well-known fact that visual impairments can negatively effect the development and formation of the schoolchildren personal qualities, their emotional and willful regulation, reduce their activity, a key statement has been made, that behavioral disorders in the ontogenesis of persons with visual impairments are secondary, therefore they are a subject to correction. This has led to further study of the issue.

The criteria for the study of the state of creative activity have been developed, as well as its structural model, where certain criterion corresponds to each component of creative activity (component part «person» – resource criterion, component part «process» – motivational criterion, «product» – activity-behavioral

criterion, «environment» – synergetic). Organizational and methodological approaches for carrying out the ascertaining experiment of the thesis have been defined and, on the basis of creative activity structural model, a diagnostic system for identifying the state of 5–8 grades students with visual impairments creative activity has been developed. This diagnostic system consists of five methodologies and covers research of four component parts of creative activity: «person», «process», «product», and «environment».

The study engaged 68 visually impaired students, 38 of them were 10–12 years old and 30 ones were 13–15 years old; also there were 43 students without visual impairments: 14 of them were 10–12 years old and 29 ones were 13–15 years old. In addition, 19 teachers (10 from comprehensive secondary schools and 9 from special comprehensive secondary schools) as classroom supervisors of the 5–8 grades students with and without visual impairments who have become respondents in our thesis were involved with the diagnostics.

Considering the truism that at around the age of 12, new significant personal formations, such as ability to operate in abstract terms, analyze the effects of work and draw appropriate conclusions, an internal plan of action, etc., begin to appear, two sub-groups were identified in experimental groups, consisting of 5–8 grades students with and without visual impairments (EG1) and (EG2): EG1 (I) for 5–6 grades students (10–12 years) and EG1 (II) for 7–8 grades students (13–15 years) with visual impairments; EG2 (I) and EG2 (II) accordingly, for students without visual impairments.

Characteristic of component parts of creative activity of 5–8 grades students with visual impairments state was defined by means of the developed diagnostic complex. It was consisted in low level of potential creativity of more than a half of these respondents (component part «person» of the creative activity); reduced level of self-regulation formation (component part «process» of the creative activity); prevailing type of behavioral activity «Type-B», which is characterized by amenity of temper, tactical approach to cases, rationality in decision-making (component part «product» of the creative activity); low level of creativity

(component part «environment» of the creative activity). Also predominance of high and low levels of emotional response among students of 5–8 classes with visual impairments was found due to the diagnostic of component part «environment» of the creative activity.

Thus, the ascertainment stage of the research showed that the formation and development of component parts of creative activity («person», «process», «product» and «environment») of 5–8 grades students with visual impairments is peculiar and unbalanced because of the specific functioning of all psycho-social processes under dysontogenesis. According to the results, no significant difference was found between students aged 10–12 (5–6 grades) and 13–15 (7–8 grades). Overall, 7–8 grades students performed better, but showed a negative trend in self-regulation (as opposed to their peers without visual impairments).

Levels of creativity have been described as low, reduced, medium, increased, and high on the basis of defined criteria and indicators. The results of the diagnostics showed that one third of 5–6 grades students and slightly more than one third of 7–8 grades students had a low level, and almost one third of students in both experimental age groups showed a reduced level of creative activity.

Taking into consideration the set of facts, it has been suggested the importance of considering new fields and spheres which could have an appropriate potential to develop the personality of visually impaired students. Recognizing the importance of integrated knowledge in modern science and education in particular, given the relevance of the current strategy of individualizing the educational process alongside with the prevailing approaches of modern museology, it was considered as appropriate to focus on the research of museum pedagogy and the activities of the comprehensive secondary school museums in particular.

Comparative analysis of «museum pedagogy» concept (an interdisciplinary field of knowledge which is the way to non-formal education; it is intended not only to transmit information and to form knowledge, but also to develop active personality of visitor by means of emotional, sensual, creative and dynamic knowledge of museum collections) has been realized from scientific sources of

several countries of the world, such as: USA, India, UK, Sweden, France, Italy, Czech Republic, Poland; the modern content of key concepts, which define the categorical apparatus of museum pedagogy: «cultural and educational process in museum» (dynamic system of components aimed at forming systemic, associative thinking, aesthetic sense, empathy, development of skills of decorative-applied, and technical orientation, activation of creative potential and creative activity) and «museum environment» (complex formation, which includes such components as space around museum; building / room where the collection is located; actual exposition, funds and media space of the museum) has been refined.

Scientifically based and experimentally verified pedagogical technology of the formation of creative activity of this category of students by means of museum pedagogy has been developed. The technology has a clear structure and components, such as the model of creative activity of 5–8 grades students with visual impairments formation by means of museum pedagogy; the museum pedagogical programme for the creative activity of 5–8 grades students with visual impairments formation and the algorithm for its implementation; methodical recommendations for teachers of educational institutions museums on issues of 5–8 grades students with visual impairments creative activity formation.

Substantive component of the developed model covered the diagnostic component (diagnostic set), conceptual component (objective, objectives, main principles, approaches, and conditions), and technological component (educational content and tools). At the same time, the procedural component is an algorithm for the implementation of the museum pedagogical programme for the formation of creative activity of 5–8 grades students with visual impairments by means of the museum pedagogy.

Developed and experimentally approved pedagogical technology was based on learner-centered, activity, system, axiological and environmental approaches; the principles of individualization, educational process, activity, principle of problematicity, culturological orientability, facilitation, dialogics principles and principles of creativity, where the person, with his or her abilities and special

organization of psychological activity, is at the centre of pedagogical influence. It provided for algorithm of creative activity formation, defined the content and certain activities of students as well as teacher within four modules (propaedeutic and resources module, motivational and purposeful module, pragmatist and behavioral module, synergistic module), which were responded to the creative activity component parts.

Analysis of the results of the experimental work confirmed the effectiveness of the pedagogical technology developed for the formation of creative activity of 5–8 grades students with visual impairments. The results of the experiment, which was developed after the implementation of educational work, showed the existence of qualitative and quantitative changes in the creative activity of 5–8 grades students with visual impairments.

Generalized analysis of the levels of creative activity of 5–8 grades students with visual impairments to the emerging experiment and afterwards shows that the majority of students in this category have shown positive dynamics of development. The number of students with low level of creative activity (from 27.8% to 3.61%) and reduced level of creative activity (from 30.38% to 11.98%) has declined significantly, while the number of students with medium level has more than doubled (from 24.88% to 53.43%) as well as the number of students with increased level (from 12.9% to 26.13%). The difference between the number of students with high level of creative activity before and after the educational experiment (from 4.04% to 4.85%) was slight, but the trend was still positive.

Practical significance of the obtained results is substantiated by the development and implementation of diagnostic complex for the studying of the state of creative activity formation of 5–8 grades students with visual impairments into educational process (can be used as a part of a comprehensive survey of the personal development of this category of students); the development of pedagogical technology for the formation of creative activity of 5–8 grades students with visual impairments, taking into account their personal characteristics; the creation of methodological support for the process of formation creative

activity of 5–8 grades students with visual impairments, which will help to optimize their further education; as well as methodological support for adaptation of cultural facilities to the needs of people with visual impairments.

The materials of the research can be used in the system of training and retraining of special education teachers and teaching assistants of comprehensive secondary schools with inclusive and mainstreaming education, and teachers of special comprehensive secondary schools, teachers of out-of-school education facilities and cultural institutions; in the process of improvement of existing and of development of new curricula and textbooks for the comprehensive rehabilitation and integration of visually impaired persons into the educational and general cultural space.

Key words: creative activity of personality, 5–8 grades students with visual impairments, museum pedagogy, cultural-educational process, museum of educational institution.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Петрикіна А.С. Компаративний аналіз поняття «музейна педагогіка». *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020, № 1, С. 48–56.
2. Piekharieva A., Omelchenko I., Kobylchenko V., Pikanova N., Petrykina A. Pedagogia da parceria na educação inclusiva dos países da UE. *Laplage em Revista*. 2021, № 7 (Extra-C), P. 10–19. <https://laplageemrevista.editorialaar.com/index.php/lpg1/article/view/979>.
3. Петрикіна А.С. Порівняльний аналіз особливостей сформованості особистісного компонента творчої активності підлітків із порушеннями зору та з нормальним зором. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. Baltija Publishing. 2021, № 2, С. 64–76.
4. Petrykina A. Formation of specialized creativity as basis for successful personal self-realization. *Knowledge management competence for achieving competitive advantage of professional growth and development: collective*

monograph. BA School of Business and Finance, Riga, Latvia, 2021. P. 238-251.
ORCID ID: 0000-0002-3841-9312.

5. Петрикіна А., Омельченко І., Кобильченко В. Порівняльний аналіз особливостей сформованості синергетичного компонента творчої активності підлітків із порушеннями зору й із нормальним зором. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. № 3, С. 233–240.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Петрикіна А.С. Шкільний музей як особливий освітній простір. Практики взаємодії. *Педагогіка та психологія: стратегії, технології, інновації* : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 червня 2017р.). Київ : Задруга, 2017. С. 66–70.

7. Петрикіна А.С. Формування творчої активності учнів 5–8 класів, які мають порушення зору, засобами музейної педагогіки. *Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики* : зб. наук. роб. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 грудня 2017 р.). Одеса : Південна фундація педагогіки, 2017. С. 145–147.

8. Петрикіна А.С. Музейна педагогіка як ефективний засіб формування творчої активності в учнів 5–8 класів із порушеннями зору. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування* : зб. тез наук. роб. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22–23 грудня 2017 р.). Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2017. С. 105–107.

9. Петрикіна А.С. Розвиток творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору як ефективний шлях їх соціально-психологічної реабілітації. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 02–03 лютого 2018р.). Київ : Київська наукова організація педагогіки та психології, 2018. Ч. 2. С. 71–73.

10. Петрикіна А.С. Формування творчої активності учнів 5–8 класів, які мають порушення зору як актуальна педагогічна проблема. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities* : Proceedings of the

international scientific conference (Kaunas, 23th February 2018). Kaunas : Baltija Publishing, 2018. P. 69–72.

11. Петрикiна А.С. Теоретичнi передумови дослiдження проблеми формування творчої активностi учнiв 5–8 класiв iз порушеннями зору. *Освiта осiб з особливими потребами: виклики сьогодення* : зб. матерiалiв всеукр. наук.-практ. конф. (м. Киiв, 21 червня 2018р.). Киiв : Наша друкарня. 2018. С. 120–123.

12. Петрикiна А. С. Шкiльнiй музей як засiб модернiзацiї освiтньо-виховної роботи. *Сучасний свiт i незрячi* : матерiали VIII мiжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 19–21 вересня 2019р.). Луцьк : Иванюк В.П. 2018. С. 75–77.

13. Петрикiна А.С. Безбар'єрний шкiльнiй музей як особливий освiтнiй простiр для учнiв з порушеннями зору: форми, методи та реалiзацiя. *Психолого-педагогiчнi стратегiї безбар'єрного освiтнього середовища для дiтей з порушеннями зору* : матерiали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Киiв, 12 березня 2019 р.). Киiв : iнтерсервiс. 2019. С. 35–37.

14. Петрикiна А.С. Корекцiйно-розвиткова складова музейної педагогiки у роботi зi школярами, якi мають порушення зору. Спецiальна педагогiка. *Педагогiка та психологiя: виклики i сьогодення* : матерiали мiжнар. наук.-практ. конф. (м. Киiв, 1–2 травня 2020р.). Киiв : Киiвська наукова органiзацiя педагогiки та психологiї. 2020. С. 22–25.

15. Петрикiна А.С. Музейна педагогiка як один iз вагомих елементiв сучасного неформального сегмента освiти школярiв iз порушеннями зору. *Сучаснi науковi дослiдження у психологiї та педагогiцi – прогрес майбутнього* : зб. наук. роб. мiжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15–16 травня 2020 р.). Одеса : Пiвденна фундацiя педагогiки. 2020. С. 189–193.

16. Петрикiна А.С. Науково-методичнi засади дослiдження творчої активностi учнiв 5–8 класiв iз порушеннями зору. *Освiта дiтей iз порушеннями зору: виклики сучасностi* : матерiали всеукр. тифлофоруму. (м. Киiв, 15 травня 2020р.). Киiв, 2020. С. 91–94. URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/721686/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7%20%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%9C%20%D0%86%D0%86%20%20%2020.pdf>.

17. Петрикiна А.С. Вiртуальний потенцiал освiтнього простору музею. *Вiртуальний освiтний простiр: психологiчні проблеми* : матерiали VIII мiжнар. наук.-практ. iнтернет-конф., присвяченої 75-рiччю Iнституту психологiї iменi Г.С. Костюка НАПН України. (м. Київ, 15 травня – 15 червня 2020 р.). ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3841-9312>. URL: http://www.newlearning.org.ua/system/files/sites/default/files/zagruzheni/petrykina_anna_2020.pdf.

18. Петрикiна А.С. Iнтерактивнi методи навчання учнiв з порушеннями зору в музеї. *Секцiя 9. Сучаснi психологiчні та педагогiчні методи викладання. Сучаснi тенденцiї та фактори розвитку педагогiчних та психологiчних наук в Україні та країнах ЄС* : зб. тез мiжнар. наук.-практ. конф. (м. Люблiн, 25–26 вересня 2020 р.). Люблiн : Baltija Publishing, 2020. С. 165–169. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-80-8-2.43>.

19. Петрикiна А.С. Актуальнi питання дiагностики стану сформованостi творчої активностi учнiв iз порушеннями зору. *Сучасний освiтний простiр: трансформацiя нацiональних моделей в умовах iнтеграцiї*: зб. тез IV мiж нар. наук. конф. (м. Лейпциг, 23 жовтня 2020р.). Лейпциг : Baltija Publishing, 2020. С. 159–162.

20. Петрикiна А.С. Музей при закладi освiти як засiб формування особистостi школяра з порушеннями зору. *Музейна педагогiка в науковiй освiтi* : зб. тез II всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 листопада 2020р.). Київ : Нацiональний центр «Мала академiя наук України», 2020. С. 273–278.

21. Бiлоусов О.М., Петрикiна А.С. Музей закладу освiти як прогресивний культурно-освiтний простiр у роботi зi школярами з порушеннями зору (iз досвiду роботи). За загальною редакцiєю Ю.Д. Бойчука. Харкiв : ХНПУ iм. Г.С. Сковороди, 2021. – 210 с.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

22. Петрикiна А. С. Музей iсторii навчального закладу як прогресивний комунiкативний простiр. *Теорiя i практика тифлопедагогiки*. Інформацiйний бюлетень Всеукраїнської громадської органiзацiї «Асоцiацiя тифлопедагогiв України». 2017. № 16–17. С. 20–26.

23. Петрикiна А. С. Аналiз наукових джерел з питань формування творчої активностi школярiв. *Український психолого-педагогiчний науковий збiрник*. Львiв : Львiвська педагогiчна спiльнота, 2019. Вип. 18. С. 96–101.

24. Петрикiна А. Методичнi рекомендацiї щодо адаптацiї музейного культурно-освiтнього простору та музейних програм для роботи з людьми, якi мають порушення зору. *Інформацiйно-методичнi рекомендацiї з адаптацiї культурних об'єктiв до потреб людей з iнвалiдностю / за заг. ред. к.н.д.у. О. Шершньової*. Рiвне, 2020, С. 19–35.

25. Петрикiна А.С. Методичнi рекомендацiї для педагогiчних працівників музеїв закладiв освiти з питань формування творчої активностi учнiв 5–8 класiв iз порушеннями зору. *Особлива дитина: навчання i виховання*. 2020. №4, С. 62–71.
